

др Ивана Домазет, научни сарадник¹

Институт економских наука, Београд

МСц Саша Миливојевић,²

Институт економских наука, Београд

Милена Лазич,³

Београдска банкарска академија, Београд

РЕФОРМА ПЕНЗИЈСКОГ СИСТЕМА СА АСПЕКТА ИНТЕНЗИВНОГ СТАРЕЊА СТАНОВНИШТВА СРБИЈЕ*

САЖЕТАК: Пензија представља средство социјалне заштите у *виду* новчане накнаде која штити од ризика старости, док старење становништва доводи до дугорочног увећања броја пензионера, што значајно утиче на степен одрживости пензијских система, додатно оптерећених ефектима светске економске кризе, која се полако трансформише, те из дужничке прелази у пензијску кризу. Као последица такве тенденције предвиђају се велики проблеми у одржавању постојећих пензијских система широм Европе и драстично смањивање примања најстаријих у наредним годинама. У Србији је, последњих деценија, присутан тренд интензивног

1 ivana.domazet@ien.bg.ac.rs

2 sasa.milivojevic@ien.bg.ac.rs

3 milena.lazic@bba.edu.rs

* Овај рад је део истраживачког пројекта под шифрама 47009 (Европске интеграције и друштвено економске промене привреде ЕУ) И 179015 (Изазови и перспективе структурних промена у Србији: Стратешки правци економског развоја и усклађивање са захтевима ЕУ), финансираних од стране Министарства за науку и технолошки развој Републике Србије.

старења становништва, што веома негативно утиче на одрживост пензијских система који су финансирани по принципу међугенерациске солидарности. Сходно томе, предмет овог рада је анализа одрживости и давање препорука које ће олакшати реформу пензионог система јер он представља важан фактор економске и социјалне стабилности.

Кључне речи: Пензијски систем, старење становништва, јавне финансије...

УВОД

Анализа проблематике старења становништва у контексту одрживости јавних финансија у Србији, као и утврђивање потребе за реформом пензијског система представљају базични концепт рада, док је циљ рада да се укаже на дугорочну неодрживост постојећег пензијског система Републике Србије, имајући у виду да он представља важан фактор економске и социјалне стабилности.

У Србији постоји проблем дисбаланса радно активног становништва и броја пензионера, услед дугогодишње тенденције погоршања старосне структуре. Са аспекта јавних финансија то ствара притисак на приходну, а нарочито расходну страну буџета, тако да је, услед неодрживости, више него очигледна потреба за реформом пензијског система. Отуда је у раду представљена анализа ефеката старења становништва на пензијски систем Србије, где је анализирана динамика демографских промена у Србији, као и предикције демографских показатеља. Након тога је приказано актуелно стање пензијског система Републике Србије и одговарајући модел који је уз помоћ квантитативних метода доказао неодрживост пензијског система преко односа динамике раста пензијских издатака услед старења становништва и бруто домаћег производа. Добијени резултати у оквиру овог модела показују да је раст пензијских издатака по стопи из ранијих година дугорочно неодржив.

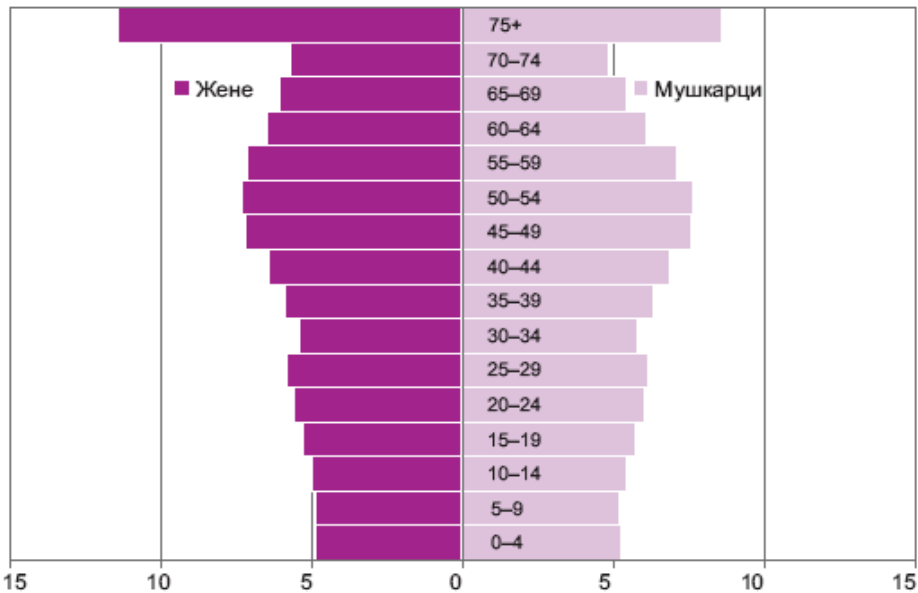
На крају рада дате су препоруке за реформу пензијског система Србије, које је неопходно спровести у циљу успостављања дугорочне одрживости и функционалности пензијског система за будуће генерације. Уз то је и анализиран утицај могућих непопуларних мера реформе као што су повећање старосне границе за пензионере и увођење обавезног добровољног пензијског осигурања, а препоручује се и конкретан програм реактива-

ције пензионера и оснивања задруга који би допринео остварењу користи (прихода) пре свега за државу, пензионере, али и за будуће генерације.

ДИНАМИКА ДЕМОГРАФСКИХ ПРОМЕНА У СРБИЈИ

Према резултатима пописа у Републици Србији који су доступни у овом тренутку, Србија има негативан природни прираштај, посматрајући податке пописа из 2002. године, јер тада у Србији живело око 7.500.000 становника, док 2011. године око 7.120.000, дакле око 380.000 људи мање. Од шест великих регија, једино регион града Београда бележи раст где је у односу на 2002. годину, број становника увећан за 62.997. Највећи пад од око 11,5% забележен је у региону јужне и источне Србије где је број становника смањен за 201.736. Број држављана Републике Србије на привременом раду у иностранству износи око 420.000. Очекивано трајање живота мушкараца у Србији је 71,6, док је код жена 76,4. Стопа укупног фертилитета пала је са 1,6, колико је износила 2001. године, на 1,4 у 2010. години.

Графикон 1. – Становништво према старости и полу, предикција за 2032. годину

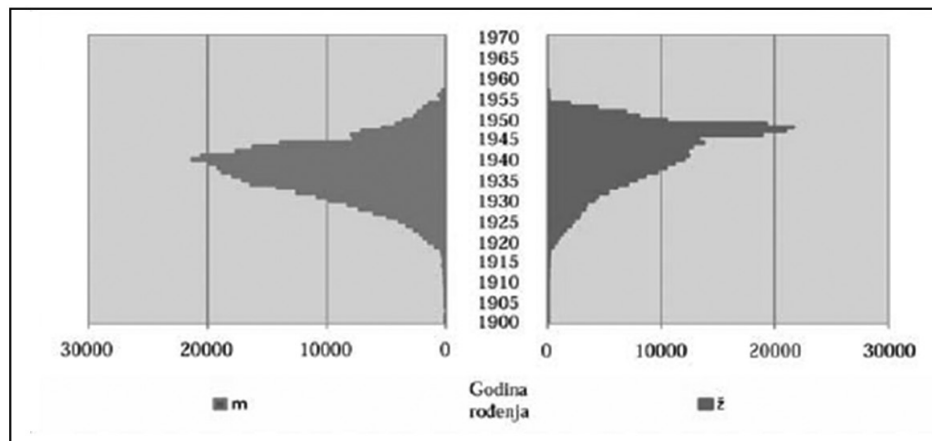

Извор: „Жене и мушкарци у Републици Србији“, Републички завод за статистику, Београд, 2011

Број новорођених на 1000 постојећих становника је девет, док је број умрлих 14, тако да Србија има негативан природни прираштај који износи $-0,5$. Удео становништва млађег од 15 година износи 15%, док старији од 65 чине 17% укупне популације Србије, што нас сврстава у средње-старе државе Европе. Пројекције показују да ће Србија 2025. године имати 6,8 милиона, а 2050. године 5,9 милиона, што значи да ће остати скоро без једне петине садашњег становништва. Такође, предикције за старосну пирамиду за 2032. годину показују да ће најбројнији удео у популацији Србије имати категорија људи старијих од 75 година, а након њих становници у раздобљу од 45 до 64 година старости, тако да старосна пирамида неће имати облик пирамиде, већ слова Т.

Анализом графикана 2. запажа се да се пирамида постепено шири ка свом средишњем делу и да максималну ширину достиже код становништва старих од 48 до 56 година, код којих је свака категорија бројнија од 110 хиљада лица, односно код генерација рођених између 1948/1949. и 1956/1957. године. Према попису из 2002. године, становништво старости од 48 до 56 година је бројило 1.087.139 односно 14,49% укупног становништва.

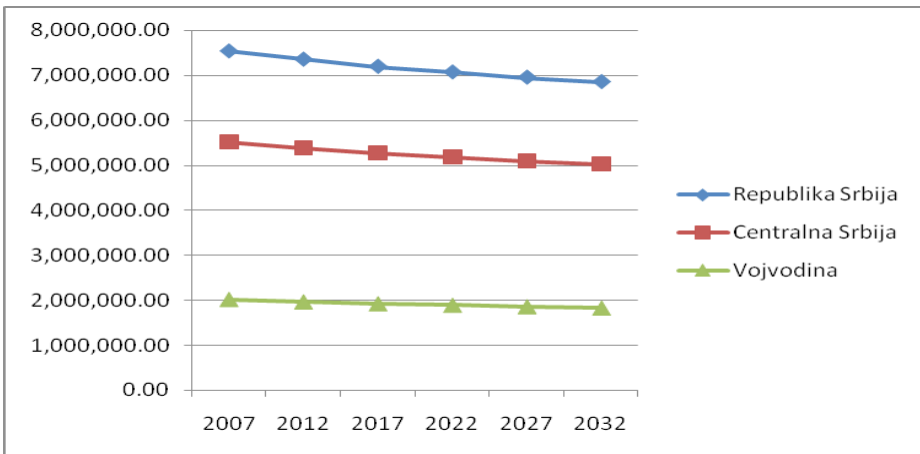
Графикон 2. – Старосно полна пирамида пензионера у Србији

Извор: „Жене и мушкарци у Републици Србији“, Републички завод за статистику, Београд, 2011

Будући да се светско становништво тренутно налази усред процеса демографске транзиције, што представља трансформацију из становништва коју карактеришу велике породице и кратак животни век, у становништво које се одликује све мањим бројем чланова породица и све дужим животним веком. Процес старења становништва се истиче као основна карактеристика 21. века, са већим уделом старијих људи у све многобројнијој људској популацији.

Графикон 3. – Пројекције кретања становништва Србије за наредних 20 година

Извор: Републички завод за статистику Републике Србије

КАРАКТЕРИСТИКЕ ПЕНЗИЈСКОГ СИСТЕМА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Пензионо осигурање се појављује у више облика, док се ти појавни облици касније деле на различите врсте пензионих система. Генерално гледано, пензијске надокнаде могу се остварити на три начина:

- Социјалним осигурањем тј. пензијским осигурањем у оквиру социјалног осигурања;
- Пензијским осигурањем спонзорисаним од послодавца кроз основне и допунске моделе у које се укључују и запослени;

- Индивидуалним пензијским осигурањем.

Аналогно претходном, пензијско осигурање је подељено у три стуба:

1. Први стуб је обавезно државно пензијско осигурање. Оно функционише по принципу текућег финансирања, где се уплаћени доприноси у ПИО фонду на терет послодавца и запослених, одмах исплаћују у виду пензија садашњим пензионерима.
2. Други стуб је обавезно допунско приватно пензијско осигурање у коме се део обавезних доприноса који би ишли у државно пензијски фонд, усмерава у обавезан приватни пензијски фонд, тако да запослени могу остваривати право на две пензије, приватну и државну.
3. Трећи стуб је добровољно пензијско осигурање које је даје могућност свима да, без обзира да ли су запослени или не, издвоје додатне пензијске доприносе на личне рачуне и у будућности обезбеде додатну пензију.

Републички фонд за пензијско и инвалидско осигурање основан је Законом о пензијском и инвалидском осигурању ради остваривања права из пензијског и инвалидског осигурања и обезбеђивања средстава за остваривање ових права⁴. Фонд је правно лице са статусом организације за обавезно социјално осигурање, са правима и обавезама утврђеним Законом и Статутом. Фонд обезбеђује право на пензијско и инвалидско осигурање свим лицима која су по Закону обавезно осигурана и која су се укључила у ово осигурање, без обзира на то да ли су у питању запослени, лица која обављају самосталну делатност или пољопривредници. Републички фонд за пензијско и инвалидско осигурање утврђује основицу за плаћање доприноса у складу са Законом, обезбеђује наменско и економично коришћење средстава, обезбеђује непосредно, ефикасно, рационално и законито остваривање права из пензијског и инвалидског осигурања и организује обављање послова за спровођење осигурања.

4 Раичевић, Б. (2008), Јавне финансије, Економски факултет, Београд, стр. 304.

Табела 1. – Број корисника пензија по категоријама осигураника

година	ЗАПОСЛЕНИ		САМОСТАЛНЕ ДЕЛАТНОСТИ		ПОЉОПРИВРЕДНИЦИ		УКУПНО	
	Број корисника	Ланчани индекс	Број корисника	Ланчани индекс	Број корисника	Ланчани индекс	Број корисника	Ланчани индекс
1997	1.243.192	103,1	35.970	111,0	181.144	109,3	1.460.306	104,0
1998	1.251.394	100,7	37.448	104,1	184.202	101,7	1.473.044	100,9
1999	1.263.315	101,0	38.462	102,7	196.198	106,5	1.497.975	101,7
2000	1.264.175	100,1	39.337	102,3	207.289	105,7	1.510.801	100,9
2001	1.297.004	102,6	41.207	104,8	213.480	103,0	1.551.691	102,7
2002	1.255.814	101,3	42.905	104,1	212.778	99,7	1.511.497	97,4
2003	1.248.662	99,4	43.472	101,3	213.438	100,3	1.505.572	99,6
2004	1.241.082	99,4	43.938	101,1	221.047	103,6	1.506.067	100,0
2005	1.239.573	99,9	45.225	102,9	224.178	101,4	1.508.976	100,2
2006	1.267.574	102,3	47.181	104,3	229.293	102,3	1.544.048	102,3
2007	1.290.611	101,8	49.872	105,7	229.072	99,9	1.569.555	101,7
2008	1.306.394	101,2	50.959	102,2	222.986	97,3	1.580.339	100,7
2009	1.324.338	101,4	54.450	106,9	224.880	100,8	1.603.668	101,5
2010	1.345.733	101,6	58.368	107,2	222.480	98,9	1.626.581	101,4
2011	1.357.846	100,9	61.851	106,0	218.948	98,4	1.638.645	100,7

Извор – Статистички годишњи билтен 2012. Републички ПИО фонд

Фонд такође контролише пријављивање на осигурање, као и све податке од значаја за стицање, коришћење и престанак права по основу осигурања, организује и спроводи пензијско и инвалидско осигурање у складу са Законом, примењује међународне споразуме, исплаћује пензије, накнаде и обавља друге послове у складу са Законом и Статутом Фонда. Фонд има приближно 2.767.000 осигураника из свих категорија – запослених око 2.200.000, самосталних делатности 328.000, пољопривредника 233.000 и 1.630.000 пензионера. Од укупног броја пензионера, око 1.300.000 су бивши запослени, 52.400 пензионери самосталних делатности и око 224.000 пензионисаних пољопривредника.

Трећи стуб пензијског система (добровољни пензијски фондови) успостављен је 01.04.2006. године. Овај део система је у развоју. Добровољним пензијским фондовима могу приступити појединци и колективи. Министарство рада и социјалне политике надлежно је за давање сагласности на пензијске планове, који се закључују између друштва за управљање добровољним пензијским фондом са једне стране и предузећа, удружења послодавца или синдиката са друге стране.

Развој овог вида осигурања је од највеће важности за унапређење пензијског система у целини. Једна линија кредита добијена од стране Светске

банке намењена за развој пензијског система, управо има за циљ помоћ у успостављању, развоју и промоцији система добровољних пензијских фондова. За очекивати је да ће порастом броја пензијских фондова, њиховим појачаним наступом у јавности, као и растом нивоа зарада у Србији, већи број лица бити обухваћен овим видом осигурања.

Од успостављања трећег стуба пензијског осигурања 2006. године, нето имовина добровољних фондова се непрекидно увећавала, и на крају трећег тромесечја 2012. године износи 14,95 милијарди РСД – што представља раст од 29% у односу на исти период 2011. године.

Табела 2. – Нето имовина у сектору на крају периода (у млрд. РСД)

2007	2008	2009	2010	2011	2012
3,05	4,64	7,19	9,86	12,45	14,95

Извор: Сектор добровољних пензијских фондова у Србији, НБС 2012.

Осим у 2007. години када се највећи број добровољних пензијских фондова оснивао и када су уплате биле најмање, укупни доприноси су били стабилни током година и кретали су се на нивоу од 2,2 до 2,5 милијарди РСД годишње. У прва три тромесечја 2012. године уплате су износиле око две милијарде динара. У трећем кварталу 2012. године уплата доприноса износила је близу 661 милион РСД.

Табела 3. – Укупне уплате доприноса у добровољне фондове (у млрд. РСД)

2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.*
1,52	2,41	2,22	2,43	2,53	2,05

**првих девет месеци 2012. године*

Извор: Сектор добровољних пензијских фондова у Србији, НБС, 2012

Уплате доприноса највећим делом врше се путем пензијских планова где су и највеће уштеде за привредно друштво по основу ослобађања плаћања пореза и доприноса за уплаћени износ до максималне висине прописане законом. Исто тако организатори пензијских планова имају могућност преговарања о висини накнада приликом уплате за своје чланове, што представља још један од разлога уплата већих износа на овакав начин.

У трећем тромесечју 2012. године од укупних доприноса око 17% односи се на индивидуалне уплате, 34% на уплате послодаваца који као обвезници уплате својим запосленима уплаћују доприносе у пензијски фонд, док се око 49% односи на уплате преко пензијских планова.

У моделу који анализира одрживост пензионог система Србије (Здравковић, Домазет и Никитовић, 2012)⁵ дато је дугорочно пројектовање пензијских издатака као процента бруто домаћег производа. Пројекције учешћа пензијских издатака у БДП-у формиране су индиректно преко моделирања просечних пензијских издатака, јер ова варијабла у себи инкорпорира и раст масе пензијских издатака и раст броја пензионера као последице демографских трендова и боље рефлектује стварни раст расхода за пензије. За потребе анализе квантитативним методама пројектован је реални раст БДП-а, као и број неактивног становништва старијег од 65 година, који чини основни контингент осигураника јавног пензијског система и највећи део укупног броја пензионера. На основу ових пројекција и претпоставки о стопи раста просечног пензијског издатка, формиране су пројекције пензијских издатака као процента БДП-а за период 2010-2050.

Анализе приказане горе наведеним моделом указују на неодрживост раста пензијских издатака по стопи раста која је присутна у претходних неколико година. Овај резултат добија додатно на тежини у светлу чињенице да су пензије током већег дела 2009. и 2010. године биле замрзнуте. С друге стране, анализе указује да постоји фискални простор за реално континуирано повећање пензија које не угрожава одрживост пензијског система и генерално јавних финансија. У том контексту намере Владе Републике Србије о индексацији пензија представљају дугорочно добро решење, али премиса о увећању пензија за део реалног раста БДП, ако он износи преко 4% подложна је критици са становишта средњорочне одрживости. Због пројекција релативно виших стопа раста БДП-а у наредној деценији, постоји повећани ризик да би услед могуће привредне експанзије по изласку из кризе могло доћи до наглих скокова у расту пензија изнад 1.41% у наредним годинама.

Имајући у виду да држава дотира директно из буџета ПИО фонда око 50%, оваква дискрециона политика увећања пензија могла би да доведе до шока буџетског дефицита у средњем року уколико адекватне пензијске реформе до тад не буду спроведене. Препорука је континуирано увећање просечних пензијских издатака по стопи реалног раста од 1% до 1.5% на

5 Здравковић А, Домазет И, Никитовић В. (2012) Утицај демографског старења на одрживост јавних финансија у Србији, Становништво 50(1), стр. 19-44.

годишњем нивоу, што би превентивно деловало на могуће шокове буџетског дефицита у средњем року и очувало стандард пензионера док се не оствари адекватан раст запослености и реформа пензијског система као суштинске претпоставке за одрживост финансирања пензијских издатака и јавних финансија општено.

ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕФОРМУ ПЕНЗИЈСКОГ СИСТЕМА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Основни циљ реформе пензијског система наше земље јесте да учини овај систем дугорочно одрживим и функционалним за будуће генерације, уз истовремено обезбеђење континираних исплата доспелих обавеза по основу пензија. Обезбеђење дугорочне одрживости основни је захтев сваког пензијског система, без обзира на то да ли је заснован на текућем или фондираном начину финансирања.

Постоје две опције за одржавање финансијске равнотеже пензијског система:

1. смањење расхода путем модификовања пензијске формуле, путем повећања старосне границе за одлазак у пензију или промене метода индексације, уз истовремено минимизирање административних трошкова;
2. повећање прихода путем повећања стопе доприноса, или путем повећања основице на коју се обрачунавају средства доприноса уз помоћ бољег поштовања Закона и ефикасне наплате средстава доприноса. Економски раст ће допринети повећању броја уплатилаца средстава доприноса.

Процент расхода по основу пензијских надокнада у БДП-у (или укупној доприносној основи) показатељ је који служи за мерење величине трансфера пензија у националној привреди. У скорашњем периоду, расходи по основу пензија у Србији износили су око 14% БДП-а или 37% доприносне основе. Са математичке стране, из овога следи да би, како би се избегао даљи раст учешћа пензијских расхода у БДП-у, требало:

- смањити износе новододељених пензија (путем ниже пензијске формуле, или строжих услова за стицање права на пензију, као и више старосне границе),

- применити ниже стопе индексације за пензије у исплати, или
- постићи виши економски раст (путем, нпр. веће штедње и вишег износа средстава која се инвестирају).

Постоји снажно противљење повећавању стопе доприноса како послодаваца, тако и синдиката, нарочито у периоду постојеће економске кризе. Исто тако, и синдикати и пензионери су против предлога о смањењу нивоа пензијских надокнада и повећању старосне границе за одлазак у пензију.

Треба нагласити да је повећање покривености пензијским системом од кључне важности не само са гледишта задовољавања основног права радника, већ такође и са гледишта дугорочне одрживости система. Веће поштовање законских прописа у домену решавања проблема неформалне запослености, односно рада у сивој економији могло би да допринесе побољшању рачна зависности (однос броја запослених и броја пензионера), што би ублажило изразито негативан ефекат демографских тенденција. Побољшана наплата средстава доприноса путем делотворне инспекције и контроле превара, повећава стопу стицања средстава јавних прихода. У контексту текуће економске кризе важно је повећати учешће радне снаге у младој популацији као и старосну границу за одлазак у пензију, чиме би се повећало учешће радне снаге и у старијој популацији. Кључни чиниоци би требало да се усагласе по питању будућег нивоа давања и механизма за очување његове вредности путем гаранција за минималне пензијске надокнаде и метода индексације који би одржао вредност пензија у исплати у случају инфлације или пораста трошкова живота.

Имајући у виду ове основне захтеве, требало би подузети кораке усмерене на смањење укупног обима расхода по основу исплата пензијских надокнада. По основу анализирања проблема, могуће је предложити следеће мере:

- Увођење смањења пензијских надокнада пензионисаним лицима која раде;
- Боље циљано пружање додатног стажа осигурања за жене и друге посебне групе;
- Стриктнија примена критеријума за одређивање инвалидитета, као и ригорозна ревизија већ постојећих инвалидских пензија;

- Постепено изједначавање старосне границе за одлазак у пензију за мушкарце и жене до границе од 65 година;
- На дуже стазе, може се појавити потреба за додатним повећањем старосне границе за одлазак у пензију за оба пола у складу са продужењем очекиваног животног века популације;
- Модификације метода индексације пензијских надокнада које би макар омогућиле очување куповне моћи корисницима пензија.

Уколико би и након примене свих ових мера и даље постојао несклад у финансијској равнотежи, последњи корак би било разматрање повећања стопе доприноса.

Процес креирања политика представља важан аспект пензијске реформе. Ова реформа неизбежно утиче на супротстављене интересе кључних чинилаца. Стога би процес реформе требало да тежи изградњи националног консензуса о креирању пакета мера прихватљивог за све чиниоце. Неопходно је размотрити нове, иновативне начине за повећање економске активности свих структура становништва, нарочито старијег дела, како бисмо у будућности осигурали одрживи раст и развој нашег друштва. Подаци показују да се број корисника који уживају право на старосну пензију рапидно повећава. Само у периоду од 2002. до 2011. године, број корисника повећао се готово за 200 хиљада. Ови подаци упућују на важност усклађивања регулативе о пензијском осигурању са демографским кретањима, како би се осигурала дугорочна и одржива стабилност пензијских фондова.

Друга страна проблема су изузетно ниски приходи пензионера (72% пензионисаних лица прима пензије мање од 28.500 динара, док је вредност просечне минималне потрошачке корпе 29.632 динара) који прете да готово 900.000 старијих особа доведе на руб егзистенције. Мере које буду имплементирани морају довести до ублажавања ефеката старења и дугорочно отклонити притиске на финансијску одрживост пензијског фонда и буџета. Реформа пензијског система, политика запошљавања и економске активације свих структура становништва мора бити праћена акционим планом за подршку рађању.

Конкретан предлог су мере за реактивацију пензионера, које би Законом о задругама предвиделе основање тзв. пензионерских задруга које би функционисале попут омладинских. Чланови таквих задруга могла би бити лица од 55 до 66 година старости (готово **330.000 пензионера**), која

уживају право на старосну пензију. На тај начин, задруга би функционисала као посредник између потенцијалних послодаваца и пензионера заинтересованих (и здравствено способних) за рад. Чланови задруге могли би да обављају различите врсте послова, од оних који захтевају физичко ангажовање (разне занатске и друге врсте услуга), до послова обуке руковања машинама, технолошким и другим процесима, учење заинтересованих особа старим занатима итд. Држава би остварила корист кроз повећање буџетских прихода, наплатом пореза од задруга, док би пензионери били у стању да повећају свој приход не чекајући одлуку државе о повећању њихових пензија. Такође, држава би имала корист од повећања економске активности старијег становништва, креирањем већег броја тзв. *part-time* пензионера.

ЗАКЉУЧАК

Светска економска криза се полако трансформише, те из дужничке прелази у пензијску кризу, те се предвиђају велики проблеми у одржавању постојећих пензијских система широм Европе и драстично смањивање примања најстаријих у наредним годинама, а сличан сценарио можемо очекивати и у Србији. Помаци у очекиваном трајању живота указују на повећање броја пензионера, као дела неактивног становништва. Овај врло прецизан показатељ се пре односи на укупну популацију, али се може користити и за сагледавање процеса која се могу очекивати и у броју пензионера, посебно старосних. Проблеми који ће изазвати неравнотежа броја неактивног и активног становништва већ су на вратима Србије и биће прави изазов изборити се са демографским старењем, који је уз незапосленост највећи проблем наше државе. Овакве тенденције демографских промена у комбинацији са сигнификантним погоршањем буџетских дефицита и пораста јавног дуга у претходних неколико година у већини европских земаља, укључујући и Србију, отвориле су питање одрживости постојећих система финансирања пензија, као и генерално дугорочне одрживости јавних финансија.

У Србији постоји значајан дисбаланс радно-активног становништва и броја пензионера, са тенденцијом даљег погоршања, што са аспекта јавних финансија ствара притисак на приходну, а нарочито расходну страну буџета, тако да је, услед неодрживости, више него очигледна потреба за реформом пензијског система наше земље. Пензијски систем је битан фактор економске и социјалне стабилности сваке земље и због тога је неопходно преузети одређене акције или спровести политичке процесе као

што су подизање старосне границе за одлазак у пензију или изједначавање старосне границе за одлазак у пензију за мушкарце и жене, реактивација пензионера уз усвајање и спровођење Стратегије рађања.

SUMMARY

REFORM OF THE SERBIAN PENSION SYSTEM IN THE LIGHT OF INTENSIVE AGING POPULATION

Pension is a means of social protection in the form of financial compensation, which protects against the risk of aging. At that, the aging of the population leads to a long-term increase in the number retirees, which significantly affects the level of sustainability of the pension system, further burdened by the effects of the global economic crisis, which is slowly transforming from a debt crisis to pension crisis. These tendencies are reflecting in major problems in respect to sustainability of existing pension systems in Europe and considerable decrease in returns for the the oldest in the coming years. In recent decades, a trend of intensive aging population have had a very negative impact on the sustainability of pension system in Serbia that is financed by the principle of intergenerational solidarity. Accordingly, the subject of this paper is to analyze the sustainability and make recommendations that will facilitate the reform of the pension system since it is an important factor of economic and social stability.

Key words: The Pension System, Aging Population, Public Financing...

ЛИТЕРАТУРА

1. European Comission (2011) *The 2012 Aging Report: Underlying Assumptions and Projection Methodologies*. Brussels.
2. EUROSTAT, (2008) *ESSPROS manual and user guidelines*.
3. Матковић, Г. (2009), *Изазови увођења обавезног приватног осигурања у Србији*. Центар за Либерално Демократске Студије, Београд.
4. Мијатовић, Б. И Хибер, Д. (2009), *Капитализација пензијског осигурања у Србији*, Центар за либерално-демократске студије, Београд.
5. Министарство финансија Републике Србије. (2010), *Ревидирани меморандум о буџету*, Београд, *Билтен јавних финансија*, Београд.
6. Mishkin, F. S. (2006), *Монетарна економија, банкарство и финансијска тржишта*, Дата Статус, Београд.

7. Musgrave, R. (1973), Теорија јавних финансија, Научна књига, Београд.
8. Пенев, Г. (уред.) (2006). Становништво и домаћинства према попису 2002, (Београд: Републички завод за статистику, Београд: Институт друштвених наука, Београд: Центар за демографска истраживања – Друштво демографа Србије).
9. ПИО Фонд. (2011), Глас осигураника, Бр. 23/11, Београд.
10. Population Reference Bureau. (2012), *World population data sheet*, Washington.
11. Раичевић, Б. (2008), Јавне финансије, Економски факултет Универзитета у Београду, Београд.
12. Републички завод за статистику Републике Србије. (2010), Пројекције радне снаге Републике Србије 2010-2050. Београд.
13. Републички завод за статистику. (2011), Жене и мушкарци у Републици Србији, Београд, 2011.
14. Стефановић Н. (2009), Приватни пензиони фондови, ИЕН и ББА, Београд.
15. Thompson, L. H. (2001), *Social Protection in Asia and the Pacific*, edited by Isabel Ortiz, Asian Development Bank
16. United Nations Economic Commission for Europe. (2009), *Policy of ageing*, Washington.
17. US Census Bureau, (2012) *International Data Base, June 2012*.
18. Васиљевић Б. (2005), Основи финансијског тржишта, Завет, Београд.
19. World Bank. (2009), *Aging population, pension funds and financial markets*, Washington.
20. World Bank. (2009), *Adequacy of retirement income after pension reforms in Central, Eastern, and Southern Europe*, Washington.
21. World Bank. (2004), *Pension reform in Europe: Process and progress*, edited by Holzmann R. and Mitchell O., Washington.
22. World Bank. (2009), *Pension reform in Southeastern Europe*, Washington.
23. Whitehouse, E. (2011), *Administrative charges for funded pensions: comparison and assessment of 13 countries - Insurance and private pensions compendium for emerging economies*, OECD, 2011.
24. Здравковић А, Домазет И, Никитовић В. (2012), Утицај демографског старења на одрживост јавних финансија у Србији, Становништво 50(1). Кнежевић Д. (2011), *Pension Systems and their Sustainability*, University of Nice Sophia Antipolis, Nice.

25. Закон о добровољним пензијским фондовима и пензијским плановима, *Сл. гласник РС*», бр.85/2005, „Сл. гласник РС“, бр. 34/2003.
26. Zaman, K. i Marković, M. (2011), *Assessing the public finance sustainability. Handbook of Public Finance Analysis*, 123-136. Beograd.

RESUME

The global economic crisis is slowly transformed from the debt to pension crisis, and this anticipates major problems in maintaining the existing pension systems in Europe. This implies a drastic reduction of the oldest citizens benefits in the coming years, and a similar scenario can be expected in Serbia. Improvements in life expectancy indicate an increase in the number of pensioners, as part of the inactive population. This very accurate indicator is more relevant to the overall population, but can be used for understanding the processes that can be expected, as well as in the number of pensioners, particularly old-age retirees. The problems caused by the imbalance between the inactive and active population are already at the Serbian door and it will be a real challenge to cope with demographic aging, which is, apart from unemployment, the biggest problem in our country. These tendencies of demographic changes, combined with significant deterioration in budget deficits and rising public debt in recent years in most European countries, including Serbia, opened the issue of the sustainability of the existing pension system financing, and general long-term sustainability of public finances.

In Serbia, there is a significant disbalance in the active working population and the number of pensioners, with a tendency of further worsening, which in terms of public finance puts significant pressure on the revenue, and in particular on the expenditure aspect of the budget. Therefore, due to unsustainability, there is an obvious need for the reform of the pension system in our country. The pension system is an important factor of economic and social stability of every country, and therefore it is necessary to take certain actions and conduct appropriate political processes such as raising the age for retirement or the equalization of the age for retirement for both men and women, in addition to a reactivation of pensioners and implementation of the Birth Strategy.

Овај рад је примљен **07.05.2013.** а на састанку редакције часописа
прихваћен за штампу **22.05.2013.** године.